

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลความครอบคลุมของการตรวจวินิจฉัยยาในผู้ป่วยวัณโรคที่เคยรับการรักษาวัณโรคมาก่อน ซึ่งขึ้นทะเบียนระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 - 2562 โดยรวบรวมข้อมูลการส่งและมีผลทดสอบความไวต่อยาวัณโรคแนวที่หนึ่ง (Drug susceptibility test: DST) ของโรงพยาบาลรัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุขจำนวน 78 แห่งใน 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างจากโปรแกรมข้อมูลวัณโรคของประเทศ (National Tuberculosis Information Program: NTIP) และเปรียบเทียบข้อมูลในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จากโปรแกรม NTIP กับข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบในช่วงนิเทศงาน ซึ่งได้ทำการสอบถามถึงสาเหตุของการไม่ส่ง DST หรือการส่งแต่ไม่มีผล DST ไว้ด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรม NTIP พบว่า ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 - 2562 ความครอบคลุมของการส่งและมีผล DST มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกระดับ ทั้งในภาพรวมเขตภาพรวมโรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป ภาพรวมโรงพยาบาลชุมชน และทุกจังหวัด ในปี 2562 ความครอบคลุมของการส่งและมีผล DST ในภาพรวมเขตและของจังหวัดสงขลา สตูล ตรัง พัทลุง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เท่ากับ 65.6, 57.5, 63.3, 87.5, 69.2, 80.6, 33.3, 83.3 ตามลำดับ แต่ข้อมูลจากการตรวจสอบในช่วงนิเทศงาน พบว่า ความครอบคลุมเท่ากับ 74.2, 62.0, 72.7, 62.5, 90, 96.7, 100, 83.3 ตามลำดับ

สาเหตุส่วนใหญ่ของการไม่ส่ง DST เกิดจากความไม่รู้เกณฑ์การตรวจ DST ความไม่สะดวกในการเก็บส่งตรวจในผู้ป่วยวัณโรคนอกปอด และอุปสรรคในการเก็บเสมหะ ในขณะที่สาเหตุของการส่ง DST แต่ไม่มีผล DST เกิดจากปัญหาด้านจัดการเสมหะ ถูกปฏิเสธส่งตรวจไม่สามารถทดสอบความไวต่อยาได้เนื่องจากมีเชื้ออื่นปนเปื้อนหรือเพาะเชื้อไม่ขึ้น ปัญหาการบันทึกข้อมูลในโปรแกรม NTIP โดยเฉพาะการไม่บันทึกข้อมูลและการบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน ถูกต้อง ตลอดจนปัญหาการประมวลผลของโปรแกรม ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขสาเหตุเหล่านี้ได้แก่ จัดการให้เจ้าหน้าที่คลินิกวัณโรครู้เรื่องเกณฑ์การตรวจ DST เพื่อให้มีการส่งส่งตรวจครบถ้วน ให้เจ้าหน้าที่คลินิกวัณโรคและเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการมีการสื่อสารประสานเรื่องการเก็บเสมหะหรือส่งตรวจที่รวดเร็วขึ้น เพื่อป้องกันความผิดพลาดหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับ

เสมอมา สอนผู้บันทึกข้อมูลของโปรแกรมต้องศึกษาวิธีใช้โปรแกรม NTIP ที่ถูกต้อง และสะท้อน
กลับปัญหาการประมวลผลไปยังผู้พัฒนาโปรแกรม NTIP

คำสำคัญ: วัคซีนต่อต้าน, การทดสอบความไวต่อยา, ภาคใต้ตอนล่าง, ความครอบคลุม,
โปรแกรมข้อมูลวัคซีนโรคของประเทศ

Abstract

This descriptive study aimed to evaluate the coverage of testing drug resistant tuberculosis among previously treated tuberculosis cases registered during fiscal year 2014-2019 by collecting data of sending and having results of drug susceptibility testing of the first line drugs (DST) of 78 public hospitals under the Ministry of Public Health in 7 provinces of the lower part of southern Thailand from the National Tuberculosis Information Program (NTIP), and to compare 2019 data with validated data during supervision which identified the reasons of not sending or not having results of testing drug resistant tuberculosis.

Assessment of data from NTIP demonstrated that the coverage of sending and having DST results improved in all levels; including region, regional/general hospitals, community hospitals, and all provinces. In 2019, the coverage rates for the region, Songkhla, Satun, Trang, Phattalung, Pattani, Yala and Narathiwat provinces were 65.6, 57.5, 63.3, 87.5, 69.2, 80.6, 33.3, 83.3, respectively. However, after validation during the supervision, the rates were 74.2, 62.0, 72.7, 62.5, 90, 96.7, 100, 83.3, respectively.

The main causes of not sending drug susceptibility test (DST) were lack of knowledge about DST criteria, inconvenience in getting the specimen from the patients with extrapulmonary tuberculosis, obstacles in sputum collection; whereas the reasons for not having the DST result were gaps in sputum management, refusal by laboratory, inability to test due to contamination or no growth, the problem of data entry in NTIP, particularly incomplete or incorrect or no data entry, and the problem of program data processing. Recommendations to solve these are to ensure that TB clinic officers know and understand the criteria of DST, to improve the coordination and communication between TB clinic officers

and laboratory technicians in order to get proper specimen, to train the persons who are responsible for data entry into the NTIP, and to feed back about the NTIP bug to the NTIP programmer.

Keyword: drug resistant tuberculosis, drug susceptibility test, lower part of Southern Thailand, the coverage of testing, National Tuberculosis Information Program